SUOMEN EVANKELIS-LUTERILAISEN KIRKON JA
SUOMEN ORTODOKSISEN KIRKKOKUNNAN
VÄLISET VIIDENNET TEOLOGISET NEUVOTTELUT
12.-13.3.1996 KOUVOLAN PUHJONRANNASSA

Juhani Forsberg:

YLEINEN PAPPEUS

1. Terminologia

Neuvottelujemme toiseksi aiheeksi on sovittu "Yleinen pappeus". Ilmaisu kuvastaa perinteistä käsitystä, jonka latinankielinen vastine on *sacerdotium universale* (saks. allgemeines Priestertum, engl. general priesthood). Tämä kuitenkin johtaa helposti ajatukset siihen, että pappeus olisi sillä tavalla universaali, että se kuuluisi jo luotuisuuden pohjalta kaikille ihmisille. Näin asianlaita ei kuitenkaan ole, vaan pappeus (sacerdotium) kuuluu kasteen perusteella kaikille uskoville. Sen tähden on suositeltavaa käyttää ilmaisua "uskovien *yhteinen* pappeus" (*sacerdotium commune fidelium*). Tämä on Vatikaanin II kirkolliskokouksen jälkeen myös roomalais-katolisen kirkon nykyisin suosima ilmaus, vaikka vielä konsiilin valmisteluissa ja itse konsiilissakin käytäntö ei ollut vakiintunutta. (Thea Aulo, Signum Dei vivi. STKS 96. Helsinki 1975, s. 43-53).

Yhteinen pappeus on luonteeltaan "uhripappeutta" (sacerdotium). Sellaisena se eroaa "palveluviran pappeudesta" (ministerium; Vatikaanin II konsiili: *sacerdotium ministeriale seu hierarchicum)*. Suomenkielessä on mahdotonta pelkästään terminologisesti erottaa uskovien yhteistä pappeutta ja kirkon erityistä palveluviran pappeutta toisistaan. Luterilaisesta näkökulmasta latinankielinen terminologinen ero *sacerdotium - ministerium* on kuitenkin suhteellisen selkeä ja asianmukainen.

Rinnan ja osittain päällekkäin yhteisen pappeuden kanssa on käytetty myös ilmaisua "maallikko" (kreik. *laikos*, lat. *laicus*). Yhteisen pappeuden sisällön selvittämiseksi tähän monille väärinkäsityksille altiiseen termiin ei ole tarpeen turvautua.

2. Raamattu: yhteinen pappeus uhripappeutena

Vanhan testamentin mukaan Jumalan valitsema liiton kansa oli nimenomaan pappiskansa: "Jos te nyt kuuntelette minua ja pidätte minun liittoni, niin te tulette olemaan kansojen joukossa minun oma kansani. Koko maailma on minun, mutta teistä tulee minun pappisvaltakuntani ja pyhä kansani." (2 Moos 19:5-6). Uudessa testamentissa toistuu sama ajatus, mutta se on saanut uuden sisällön: "Ja rakentukaa itsekin elävinä kivinä hengelliseksi rakennukseksi, pyhäksi papistoksi, toimittaaksenne hengellisiä uhreja, jotka ovat Jumalalle otollisia Jeesuksen Kristuksen tähden... Mutta te olette valittu suku, kuninkaallinen papisto, pyhä heimo, Jumalan oma kansa, määrätty julistamaan hänen suuria tekojaan, joka teidät on pimeydestä kutusunut ihmeelliseen valoonsa." (1 Piet. 2:5, 9).

Vanhan testamentin uhripappeus sai täyttymyksensä Jeesuksen Kristuksen virassa ylipappina (Hepr. 4:14-15; 8:1-6; 9:1-28). Uudessa liitossa ei enää tarvita eikä siinä voi olla sovitusuhria toimitavia pappeja, koska Kristus on saanut aikaan kertakaikkisen (Hepr 7:27) ja lopullisen sovituksen omalla uhrillaan. Yhteinen pappeus voi olla uhripappeutta vain jossakin toisessa merkityksessä kuin sovitusuhrin tuojan virka. Kirkolla on kyllä "sovituksen virka" (2 Kor 5:18), mutta se on olemassa vain suhteessa Kristuksen kertakaikkiseen sovitustyöhön.

Yhteinen pappeus on uhripappeutta apostoli Paavalin ilmaisemassa merkityksessä: "Jumalan armahtavaan laupeuteen vedoten kehotan eteitä, veljet: Antakaa koko elämänne pyhäksi ja eläväksi, Jumalalle mieluisaksi uhriksi. Näin te palvelette Jumalaa järjellisellä tavalla" (Rm 12:1). Yhteiseen pappeuteen sisältyvä uhri on itsensä uhriksi antamista. Suhteessa Jumalaan tämä uhri on kiitosta (Hepr 13:15) ja suhteessa kirkkoon ja maailmaan todistus- ja palvelutehtävän toteuttamista (Rm 12:4-21).

Uusi testamentti sisältää useita muitakin metaforia, jotka kuvaavat yhteisen pappeuden luonnetta. Näitä ovat ennen muuta kirkko Jumalan kansana, Jumalan perheenä ja temppelinä (1 Kor 3:16-17; 2 Kor 6:16; Ef 2:19-22).

3. Jako kahteen

Varhaiskirkossa oli myös erityisen viran muotoja, mutta yhteisen pappeuden ja niiden välillä ei ollut - ainakaan siinä määrin kuin myöhemmin - sellaisia tekijöitä, jotka olisivat kategorisesti erottaneet nämä pappeuden muodot toisistaan. Tämä ero alkoi syntyä vanhassa kirkossa useiden tekijöiden ansiosta ja se johti "papiston" (clerus) ja "maallikkojen" (laici) välisen eron korostamiseen. Maallikot erosivat papistosta siten. että niiden välille tuli olemus-, arvo- ja aste-eroja. Varsinkin kun P. ehtoollista viettävän piispan ja taivaassa ylimmäispapillista palvelua suorittavan Kristuksen toiminta liitettiin toisiinsa (esim. Johannes Khrysostomos), uhripappeus (sacerdotium) sitoutui entistä lujemmin juuri erityiseen virkaan.

Keskiajalla jako kahteen vahvistui, ja tässä kehityksessä yhteiselle pappeudelle jäi entistä passiivisempi asema. Uskonpuhdistus korosti uudelleen eri tavoin yhteisen pappeuden merkitystä. Sen ilmenemismuotoja olivat uskonvanhurskauden keskeisyys, jumalanpalveluksen kansankielisyys, ehtoollisen jakaminen myös maallikoille molemmissa muodoissa, kutsumuksen, avioliiton ja perheen merkityksen korostaminen. Yhteisen pappeuden merkitys painottui erityisesti Lutherin teologiassa, mutta luterilaisiin tunnustuskirjoihin ei kuitenkaan kiteytetty oppia yhteisestä pappeudesta.

Luterilaisissa ja reformoiduissa kirkoissa kehitys vei nopeasti uuteen kahtiajakoon, opettajiin (papit) ja opetettaviin (kansa, maallikot). Pietismi nosti esiin kysymyksen "hengellisestä pappeudesta" (Spener) tai erityisesti sisälähetystä palvelevasta "yleisestä pappeudesta" (Wichern; Hans-Martin Barth, Einander Priester sein. Allgemenises Priestertum in ökumenischer Perspektive. Göttingen 1990, s.54-103). 1800-luvun loppupuolella protestanttisisa kirkoissa yhteinen pappeus sai syvempää painoarvoa. Siihen vaikuttivat herätysliikkeet, eräät liturgiset liikkeet, kristillinen yhdistystoiminta, lähetysharrastus, ja yleinen yhteiskunnallinen kehitys.

Roomalaiskatolisessa kirkossa Vatikaanin II kirkolliskokous loi tähän asti laajimman ja teologisesti kehitellyimmän ohjelman yhteisestä pappeudesta (Lumen gentium ja Apostolicam actuositatem). Vapautuksen teologian pohjalta syntyneet ns. perusyhteisöt ovat Roomalaiskatolisessa kirkossa erityisesti painottaneet yhteisen pappeuden merkitystä.

4. Kaste ja konfirmaatio yhteisen pappeuden perustana

Yhteinen pappeus ei ole yleistä pappeutta siinä merkityksessä, että se kuuluisi luomisen perusteella kaikille ihmisille. Yhteiseen pappeuteen saadaan vihkimys kasteessa, joka liittää kastetun Kristukseen ja hänen ruumiiseensa, kirkkoon. Yhteinen pappeus on siis sakramentaalinen todellisuus. Yhteiseen pappeuteen kuuluva lähetys- ja palvelutehtävä ei ole erillään kasteessa saadusta osallisuudesta Kristukseen, vaan se on tuon osallisuuden konkreettinen muoto (Baptism and the Church as Communion. A Study Paper of the Institute for Ecumenical Research, Strasbourg 1995, s. 6; painamaton).

Konfirmaatio ei ole luterilaisessa kirkossa sakramentti, eikä se olemuksellisessa mielessä tuo mitään uutta kasteen lahjaan. Se kuitenkin omalla tavallaan vahvistaa kasteen merkitystä vihkimyksenä yhteiseen pappeuteen. Konfirmaation sisältöä tulisikin entistä enemmän tulkita siihen suuntaan, että se auttaisi kastettuja ja konfirmoituja nykyistä tietoisemmin omaksumaan yhteisen pappeuden.

Yhteisen pappeuden elinhermo ja kasvualusta on kastetun yhteys (kommuunio) Kristukseen ja hänen kirkkoonsa. Sen "toimialueena" on sekä kirkko että maailma.

Kasteessa saatu yhteys Kristukseen merkitsee osallisuutta (partisipaatio) Kristuksen kolminaiseen virkaan. Yhteinen pappeus on osallisuutta Kristukseen profeettana, kuninkaana ja ylipappina. Sama asia voidaan ilmaista myös KMN:n 3. yleiskokouksen (New Delhi 1961) mukaan siten, että Kristuksen kolminaisen viran "alueita" ovat todistus, palvelu ja ykseys.

5. Yhteinen pappeus kirkkoa rakentavana virkana

Kirkkoa ja maailmaa ei voida erottaa toisistaan yhteisen pappeuden toimialueena, mutta niitä voidaan tarkastella erikseen. Yhteinen pappeus toteutuu kirkossa ennen kaikkea jumalanpalveluksessa. Ilman jumalanpalvelukseen kokoontuvaa seurakuntaa yhteisen pappeuden yhteisöllinen luonne jää vajaaksi. Juuri jumalanpalveluksessa kirkon jäsenet ovat eläviä kiviä Jumalan rakennuksessa ja siten he rakentavat

kirkkoa. Yhteinen pappeus toteutuu evankeliumin kuulemisena ja vastaanottamisena, mitä ei tule ymmärtää vain passiivisena opetuksen kohteena olemiseksi. Yhteisen pappeuden kenties tärkein muoto on rukous ja kiitos. Se toteutuu myös itsensä ja voimavarojensa antamisena maailman elämän puolesta. Tämä kaikki on yhteiseen pappeuteen kuuluvaa uhripalvelusta. Missä määrin luterilaisessa uskonkäsityksen mukaan kaikki uskovat olisi ymmärrettävä "myötäuhraajiksi" ehtoolisessa, on ongelma, joka ei niinkään liity yhteiseen pappeuteen sinänsä, vaan siihen, voidaanko ehtoolllisesta ylipäänsä puhua uhrina muussa mielessä kuin kiitosuhrina.

Sekä jumalanpalveluksessa mutta varsinkin seurakunnan muissa kokoontumisissa yhteisen pappeuden tärkein tehtävä on sielunhoito. Se toteutuu ennen muuta "veljellisenä" (ja sisarellisena) lohdutuksena", mutta tarpeen tullen myös ripin vastaanottajana ja synninpäästön jakajana.

Yhteinen pappeus voi konkretisoitua kirkossa monina käytännön toimina ja osallistumisena erilaisiin palvelutehtäviin kirkossa. Nämä ovatkin vahvasti lisääntyneet viime vuosina luterilaisessa kirkossa. Jumalanpalveluksen yhteisöllinen luonne saa niiden välityksellä enstistä selvemmän ilmaisun, joka siten myös "maallikkojen" ja "pappien" välinen väärä vastakkainasettelu poistuu. On kuitenkin virheellistä ajatella, että vasta näiden aktiviteettien muodossa uskovat toteuttavat kirkossa yhteistä pappeutta. Tällainen ajatelu perustuu olettamukseen, että yhteinen pappeus on jotakin "melkein" erityistä pappeutta.

Erityisen tärkeä yhteisen pappeuden tehtävä ilmaista kirkon reseptio, silloin kun tehdään kirkon oppia ja elämää koskevia ratkaisuja ja uudistuksia. Vasta uskovan kansan sanoma "aamen" kirkon uudistuksille saattaa ne todella voimaan ja tekee ne eläviksi. Reseptio ei voi olla vain automaattista hyväksyntää, "kumileimasimena" olemista, vaan siihen kuuluu myös mahdollisuus väärien uudistusten hylkäämiseen eli reprobaatio. Yhteisen pappeuden pohjalta on myös mahdollista hylätä ja tuomita kirkon erityisen viran edustama väärä oppi, jos se on Jumalan sanan vastainen. Tällöin on aina kysymys yhteiseen pappeuteen sisältyvästä yhteisestä toiminnasta, eikä yksilön itsevalitusta vallankäytöstä.

6. Yhteinen pappeus ja kutsumus

Yhteinen pappeus ei toteudu jäljittelemällä mahdollisimman paljon erityisen viran tehtäviä. Varsinaisesti se toteutuu maallisen kutsumuksen täyttämisenä. Jokainen arkinen työ on kristitylle Jumalan antama kutsumus, joka on yhteisen pappeuden toteuttamista, kun se otetaan vastaan ja sitä harjoitetaan uskossa. Yhteinen pappeus toteutuu itse maallisen kutsumuksen täyttämisenä, eikä vasta sen jonkinlaisena lisätoimintana. Tämä ei luonnollisestikaan sulje pois sitä, että juuri kunkin oman kutsumustyön yhteydessä yhteiseen pappeuteen kuuluva todistustehtävä voi toteutua luontevimmalla tavalla.

Kutsumuksen toteuttamisen yksi perustava muoto on perhe ja sen jäsenenä oleminen. Vaikka tosiasiassa yhä enenevä määrä ihmisiä elää perinteistä perhettä pienemmissä yksiköissä tai aivan yksin, jokainen ihminen on syntynyt vanhemmistaan ja kuuluu siten laajempaan kokonaisuuteen. Luterilaisessa perinteessä on korostettu perheenisän kutsumusta yhteisen pappeuden toteuttamisen muotona, mutta yhtä hyvin voidaan yhteistä pappeutta harjoittaa muunkin perheenjäsenen "virassa".

7. Yhteinen pappeus ja kirkon lähetystehtävä

Kirkon lähetystehtävä merkitsee uskon ja epäuskon sekä rakkauden ja rakaudettomuuden välisten rajojen ylittämistä lähellä ja kaukana. Juuri osallistumalla Kristuksen profeetalliseen, ylimmäispapilliseen ja kuninkaalliseen virkaan uskovat osallistuvat Kristuksen missioon maailmassa (Church and Justification. Lutheran / Roman Catholic Joint Commission. Geneva 1994, s. 123-124). Lähetystyö ei ole siis pelkästään lähetyssaarnaajien tai kirkon kirkon erityisen pappisviran tehtävä, vaan se kuuluu kirkossa kaikille.

Ns. "ulkolähetystyössä" tämä on toteutunut siten, että valtaosa lähetystyöntekijöistä on jo kauan ollut muita kuin pappeja. Yhteisen pappeuden merkitys on kirkon koko lähetystehtävälle laajemmin ymmärrettynä vieläkin tärkeämpi. Evankeliumin välittäminen uskon ja epäuskon rajan yli onnistuu parhaiten silloin, kun arkinen työ tarjoaa tälle ylittämiselle luontevia liittymäkohtia. Rakkauden ja rakkaudet-

tomuuden välisen rajan konkreettinen ylittäminen vaatii nykyisin usein monipuolista "ammattitaitoa".

8. Yhteinen pappeus ja armolahjat

Yhteinen pappeus ei toteudu ainoastaan kutsumuksena erilaisissa "viroissa" vaan se ilmenee myös erilaisina armolahjoina. Paavali kuvaa armolahjoja UT:n kirjeissä, mutta Pyhä Henki voi antaa niille yhä uusia muotoja. Tärkeintä armolahjojen käytössä on seurakunnan rakentaminen ja rakkauden kasvaminen.

Seurakunnan rakentumisen lisäksi armolahjojen merkitys korostuu kirkon lähetystehtävän toteuttamisessa. Evankeliumin välittämistä rajojen yli kulttuurista toiseen voidaan itse asiassa pitää yhtenä armolahjana.

Erityisen merkittävä armolahja on kirkon profeetallisen äänen käyttäminen yhteiskunnallisten vääryyksien ja epäoikeudenmukaisuuksien paljastamisessa. Siihen ei yleensä riitä teologinen koulutus eikä erityisen palveluviran kutsumus, vaan se tarvitsee kasvualustakseen yhteiskunnallisten asioiden erittelykykyä ja herkkyyttä yhteisen pappeuden sisältämälle kristilliselle kutsumukselle.

9. Päätteeksi: uskovien yhteinen pappeus ja erityinen palveluvirka

Kirkon historiassa ja nykyisyydessä on erilaisia tapoja ja malleja suhteuttaa toisiina yhteinen pappeus ja erityinen virka. Vanhan ajan ja keskiajan kirkossa tämä suhde määrittyi rajauksena. Kirkon erityinen virka ei perustunut yhteiseen pappeuteen, ja niillä oli erilaiset tehtävät. Luther korosti varsinkin reformaation varhaisvaiheesssa yhteistä pappeutta koko kirkon viran perustana, mutta myöhemmin hän painotti myös erityisen viran luonnetta sellaisena, jota ei voida johtaa pelkästään yhteisestä pappeudesta. Protestanttisten kirkkokuntien joukossa on sellaisia, jotka pitävät erityistä virkaa vain yhteisen pappeuden funktiona. Näissä yhteisöissä erityinen virka on olemassa vain "järjestyksen vuoksi". Niiden joukossa on myös sellaisia, joissa ei ole lainkaan erityistä virkaa (kveekarit).

Tähän asti kenties merkittävin virkaa koskeva ekumeeninen asiakirja "Kaste, ehtoollinen ja virka" lausuu yhteisen pappeuden ja kirkon erityisen viran suhteesta seuraavasti:
"Kaikki uskovan seurakunnan jäsenet, olkootpa he sitten virkaan vihityt tai maallikoita, ovat riippuvia toisistaan. ... Toisaalta on niin, ettei kirkon virkaa ole olemassa irrallaan seurakunnasta. Kirkon viran haltijat voivat täyttää kutsumustaan vain seurakunnassa ja seurakunnan hyväksi. He eivät voi toimia ilman seurakunnan hyväksymistä (recognition), tukea ja rohkaisua (12). ... Koska virkaan vihkiminen on syvimmältä olemukseltaan työhön erottamista Pyhän Hengen lahjoja avuksi rukoillen, kirkon viran valtaa ei tule ymmärtää vihityn henkilön omaksi vallaksi, vaan lahjaksi, jolla jatkuvasti rakennetaan sitä ruumista, jossa ja jota varten asianomainen on vihitty kirkon virkaan (15)... Kirkon virkaan vihityt, kuten kaikki kristityt, elävät suhteessa sekä Kristuksen pappeuteen että kirkon yleiseen pappeuteen. Heitä voidaan oikeutetusti nimittää papeiksi, koska he toimittavat erityistä pappispalvelusta vahvistamalla ja rakentamalla uskovien kuninkaallista ja profeetallista pappeutta sanan ja sakramenttien avulla, rukouksin ja esirukouksin sekä kaitsemalla sielunhoitajina seurakuntaa (17)".

Suomen ev.-lut. kirkko on viime vuosikymmenien aikana pitäytynyt tunnustuskirjojensa tulkintaan, jonka mukaan kirkon erityinen virka ei ole pelkästään yhteisen pappeuden muoto, vaan sanan ja sakramenttien virka on sen mukaan Jumalan asettama (iure divino). Yhteisen pappeuden ja erityisen viran suhdetta ei kuitenkaan ole kyetty aukottomasti määrittelemään. Tämän kirjoittajan omaksumina näkökohtina tästä suhteesta todettakoon lopuksi seuraavia teesejä.

1. Kirkossa on vain Kristuksen yksi uhripappeus, johon kaikki kastetut uskovat osallistuvat.

2. Jumala on asettanut kirkkoon erityisen sanan ja sakramenttien viran, joka itsessään ei ole siinä mielessä sakramentti, että siihen liiittyisi erityinen armon lupaus.

3. Kirkon erityinen virka ja yhteinen pappeus ovat seuraavin tavoin suhteessa toisiinsa:
- yhteinen pappeus on erityisen viran ehdoton edellytys,

- erityisen pappeuden tehtävänä on palvella yhteistä pappeutta,
- erityinen virka ei ole yhteisen pappeuden yläpuolella vaan sen edustajien keskellä, viroilla ei ole aste- eikä tasoeroja,
- erityinen pappeus ei luo kantajaansa mitään laadullista eroa yhteiseen pappeuteen nähden,
- erityinen pappeus perustuu Jumalan käskyyn, asetukseen ja valtuutukseen, mutta sitä voidaan hoitaa vain seurakunnan, so. yhteisen pappeuden kutsumana,
- erityiseen pappeuteen sisältyy Jumalan sanan sisältämän vallan käyttö seurakunnassa, mutta se ei ole viran "omaa" valtaa, eikä virka "takaa" sitä, että viran haltija pysyy totuudessa; yhteisellä pappeudella kokonaisuutena on oikeus hylätä Jumalan sanan vastainen opetus.

JULKISUUTEEN
AIKAISINTAAN
KE 13.3. klo 11.

Heikki Huttunen

Työ, työttömyys, ihmisarvo

- pohdintaa keskustelun alustukseksi

"Herra sanoi: Minun Isäni tekee työtään taukoamatta, ja niin teen myös minä." Matt. 5:17

Ihmisarvo

Idän kirkon opetus ihmisestä perustuu luomiskertomuksen käsitteeseen Jumalan kuva. Jumalan ikoni ihmisessä on ihmisarvon tärkein peruste. Ihmisellä on jumalallinen alkuperä, joka on hänen olemuksessaan aina läsnä.

"...sinä yksin olet ienkalkkisen kauneuden kaltaisuus, autuuden aarreaitta, totisen valon kuva, ja jos katsot Häneen, tulet siksi mitä Hän on, Hänen mukaansa, joka säteilee sinussa ja jonka kirkkaus kuvautuu sinun puhtaudessasi."
Gregorios Nyssalainen

Ortodoksisessa traditiossa hautauspalvelus ilmaisee käsityksen ihmisarvosta vaikuttavalla tavalla: siinä osoitetaan kunnioitusta vainajalle, annetaan arvo sille Jumalan kuvalle, joka on todellinen jokaisessa ihmisessä. Ihminen ymmärretään ruumin ja hengen kokonaisuutena, ja kunnioitusta osoitetaan niin ollen hänen ruumiilleenkin, josta sielu on eronnut: juhlapuvussaan, kasteristi kaulassa, seppele ohimoilla kastepuvun-valkoisessa arkussa kukkien ja tuohusten ympäröimänä vaineja lepää saattajiensa ympäröimänä papin suitsuttaessa hänelle niinkuin alttarin ympäri.

"Sinä, joka muinoin olet minut olemattomuudesta luonut ja jualallisen kuvasi kunniaan saattanut ja käskyn rikkomisesta palauttanut maahan, josta minä otettu olin, jälleen korota minut entiseen kauneuteen." hautauspalveluksesta

Ortodoksisessa teologiassa Jumalan kuva ihmisessä ymmärretään dynaamisena tehtävänä, kutsuna. Ajatellaan, että luomiskertomuksen sana kaltaisuus viittaa kasvun mahdollisuuteen. Kutsuun toteuttaa ihmisessä oleva jumalallisuus. Tehtävä viljellä ja varjella paratiisia kertoo, että ihminen asetettiin eläville, hänelle annettiin kutsu kasvaa Jumalan antamassa tehtävässä. Ireneos Lyonilainen puhuu hengellisestä evoluutiosta, etenemisestä Jumalan kaltaisuuden tiellä. Luovuus, kyky tehdä työtä ja saada siitä iloa ja tyydytystä nähdä, kuuluvat Jumalan ikonin piirteenä ihmisessä. Paratiisissa ihmisellä oli mahdollisuus tulla Jumalan työtoveriksi.

Suhde muuhun luomakuntaan näyttäytyy omana aikanamme erräänä ihmisen synnin äärimmäisenä ilmentymänä. Oman vuosisatamme neopatristista synteesiä ja eukaristista liikettä edustavat teologit ovat paljon puhuneet ihmisestä luomakunnan papista, "homo adorans", jonka alkuperäinen suhde luomakuntaan oli sakramentaalinen, eukaristinen. Luomakunta on Jumalan lahja ja tehtävä, mahdollisuus osallistua Jumalan luomistyöhön, itse elämään. Ihminen saa ravintonsa ympäristöstään, luomakunta muuttuu hänen elämäkseen, ja hän kiittää tästä elämästä koko luomakunnan edustajana sen Antajaa. Ihmisen oma pyrkimys luojaa kohti, hänen kykynsä tehdä työtä ja luoda, yhdistyvät tässä eukaristiassa Jumalan työhön ja luovuuteen - ihminen löytää kutsumuksensa synergiassa Jumalan kanssa. Koska hän kuuluu itse luomakuntaan, hänestä tulee tässä eukaristiassa silta sen ja Luojan välillä, mikrokosmos jossa kaikki elämä on läsnä ravintona, vuorovaikutuksena, tietoisuutena.

Vapaa tahto on ortodoksisen käsityksen mukaan eräs olennainen Jumalan kuvan piirre, mutta myös synnin sisääntuloväylä ihmiselämään. Viisastelijoiden kysymykseen voisiko kaikkivaltias Jumala luoda niin ison kiven, ettei jaksaisi sitä itse nostaa, vastaamme Hänen jo luoneen sen: ihmisen. Jumalan antama elämän lahja ja Hänen rakkautensa ja kunnioituksensa ihmistä kohtaan on niin suurta, että ihminen on vapaa sanomaan Luojalleen ei. Pahalla ei itsessään ole olemassaoloa, se on hyvän kieltämistä ja poissaoloa. Tahtomalla pahaa me annamme sille olemassaolon, ja se tulee suumme sanoiksi ja kättemme teoiksi.

Idän kirkkoisien mukaan synti ei periydy, mutta kylläkin synnin seuraukset. Taipumus pahaan, se että on helpompi tehdä pahaa kuin hyvää, kahlitsee ihmistä, mutta ei muuta hänen olemustaan. Pelastus, osallisuus Kristuksen elämään ja valtakuntaan, edellyttää vapaata tahtoa. Työtoveruus Jumalan kanssa on osa itse pelastusta.

Työ

Synti repäisee ihmisen irti yhteydestä Luojaan ja luomakuntaan. Ihminen näkee itsensä elämänsä tarkoituksena; ihmisen arvoa ei etsitä alkukuvasta, vaan välittömästä hyödystä. Suhde ympäristöön muuttuu hyötyä tavoittelevaksi, eikä ruoaksi annettu luomakunta olekaan enää yhteyttä Luojan kanssa, vaan yhteyttä kuolemaan. Diabolos heittää luodun erilleen Luojastaan ja lähimmäisistään. Työstä tulee tuskan ja vaivan, syntiinlankeemuksen vääristämä elämän edellytys. Ihmisen alkuperäinen kauneus peittyy pahuuden, väärryyden ja kärsimyksen liian alle. Ihmisarvoa mitataan väkivallalla, vahvemman etuoikeudella. Luova työ muuttuu katkeraksi orjuudeksi ja heikomman kiistoksi.

Kirkkoisät suhtautuvat ankaran kritiikisesti maalliseen omaisuuteen ja oikeastaan kaikkeen siihen mitä muodostuu kansantaloutemme järjestelmä: yksityisomistukseen, tuotantovälineiden perimiseen ja luonnonvarojen hyväksikäyttöön. Palkatyö, sen ankaruus, siitä maksettava palkka, työntekijän ja työnantajan välinen suhde kuuluu langenneen maailman järjestykseen, ja kirkkoisät epäilevät syvästi sen oikeudenmukaisuutta. Jumalan ja mammonan välillä on tehtävä valinta.

"Köyhät työläiset louhivat kullan kalvoksista. Vaikka he eivät saa sitä itse, heidät pakotetaan työskentelemään sellaisen puolesta, jota he eivät saa pitää itse." Ambrosius Milanolainen

"Leipä laatikostasi kuuluu nälkäiselle. Käyttämätön takki naulakosteasi kuuluu sitä tarvitsevalle, komerossasi pyörivät kengät kuuluvat niitä tarvitsevalle, pankkiin talletettu raha kuuluu köyhille." Basileios Suuri

"Kaikki omaisuus kuuluu perimmiltään Jumalalle, isällemme ja kaikkien esineiden Isälle. Me olemme yksi perhe, olemme kaikki veljiä. Ja veljien keskeen on paras kunkin periä yhtä suuri osuus" Gregorios Nyssalainen

Kuitenkaan kirkkoisiltä ei voi löytää heidän omaa vaihtoehtoaan kansantaloudelle, "kristillistä yhteiskuntajärjestelmää". Pikemminkin heidän tarkoituksensa on toteuttaa oikeudenmukaisuutta tässä ja nyt, niissä olosuhteissa jotka ovat jokaisen meistä vallassa. Köyhyyttä ei ihannoida abstraktisti eikä varallisuutta pidetä sinänsä pahana, vaan asetetaan tuomiolle resurssien käyttö. Meidän tulee nähdä Kristus lähimmäisessämme ja toimia sen mukaisesti. Kysymys talouden ja työn oikeudenmukaisuudesta on kirkkoisille kysymys meidän osallisuudestamme Kristuksen valtakuntaan, joka on valon ja toivon valtakunta kaikille. Jäsenyytemme Kristuksen kirkossa valaisee katseemme näkemään Kristuksen läsnäolon ja Hänen esikuvansa mukaisen elämän, ja vähäisin askelin seuraamme tätä tietä ja heijastamme ehkä itsekin hänen tahtoaan.

Kristus avaa uuden suhteen ihmisen ja häntä ympäröivän todellisuuden välille. Jumala kutsuu ihmistä astumaan itsensä ulkopuolelle, löytämään itsensä suhteessa Toiseen - Jumalaan, lähimmäiseen, Jumalan luomakuntaan. Ihmisellä on kyky sukeltaa olevaisen syvyyteen henkensä ja sielunsa voimin. Mitä enemmän hän avautuu Toisen todellisuudelle, sitä enemmän hän löytää itseään, kykyenee ottamaan lahjan vastaan.

Kristuksen ihmisyys, kuolema ja ylösnousemus avaavat ihmisluonnon alkuperäiset mahdollisuudet. Jumalan kuva on mahdollista taas löytää likakerrosten alta. Jumalan ihmisyys tekee mahdolliseksi ihmisen jumalallisuuden. Toisen ihmisen kohtaaminen kätkee mahdollisuuden kohdata Jumala: kädenojennus, apu, myötätunto, solidaarisuus, rakkaus tekee inhimillisen "minän" kohtaamisesta absoluuttisen ja jumalallisen "Sinän" kohtaamisen.

Kristillisen etiikan lähtökohta on uhrautuva kurottautuminen ja avautuminen itsensä tuolle puolelle, itse-transsendenssi, joka merkitsee jatkuvaa kamppailua yhteyden ja ykseyden, koinonian, saavuttamiseksi. Tällä kutsumuksella ei ole rajoja - ihmisen kasvun mahdollisuudet ovat ääettömät, lähtaikkiset. Vastaus Jumalan aloitteeseen, synergia Hänen tahtonsa ja energioittensa kanssa on osallisuutta Kristuksen elämänlaajan. Rakkaus ja yhteys kohdistuu lähimmäiseen ja koko luomakuntaan ja koskeisi ihmisen koko elämää, kaikki hyvät aloitteet ja kaikki heijastavat Jumalan valtakunnan todellisuutta. Kasteessa annettu uusi elämä haastavat uuteen suhteeseen kaikessa mitä teemme: suhde työhön, yhteiskuntaan ja sen talouteen, ja työttömyyteen osana sitä, nähdään tässä valossa.

Työttömyys

Vuosisadan alun taloustieteilijä, ja teologin Sergei Bulgakovin mukaan taloustiede on heteronominen tiede. Sillä ei itsellään ole arvoja, jotka ohjaisivat taloudenpitoa. Arvot tulevat sen ulkopuolelta, siitä ideologiasta, jonka päämääriä taloudessa tavoitellaan. Tämä ajatus tuntuu etäiseltä meidänkin nykyisessä talouspoliittisessa keskustelussa. Aivan kuin meillä ei olisikaan arvoja ja päämääriä kansantaloudelle. Liberaalin kehitysoptimismin hiivuttua ja kommunismin romahdettua ei ole enää yhteiskunnallisia ihanteita. Yhteiskunnan taloudenpito vaikuttaa sisällyksettömältä kassanhoidolta. Saattaako kassanhoito sanella päämääriä, joita ei ole ainkään arvojen pohjalta määritelty? Kirkkojen ja kristittyjen tehtävä on asettaa tämä kysymys.

Yhteiskuntamme on lähellä viimeistä veräjää. Teollisuusmaan tuotanto ja elintaso vievät vääjäämättä ihmisten välistä vääryyttä äärimmäisyyteen ja riistävät luonnonkuntaa peruuttamattomin seurauksin. Mitä ajatuksia herättää meissä tieto, että otsonikerros yläpuolellamme on ennätyksellisen ohut? Saamme tietoja, mutta myös unohdamme heti kun olemme ehtineet ne yhdessä todeta. Kirkkojen universaali tehtävä on rohkaista kohtaamaan ihmiskunnan yhteisiä tosiasioita: materiaalinen elintaso ja sitä ylläpitävä tuotanto eivät voi enää kasvaa. Ympäristö ei kestä nykyisin keinoin nostettavaa elintasoa yhtään useammille kuin meille, maailman parinkymmenen rikkaan maan asukkaille. Mitä tämä saa meidät ajattelemaan työstä, tuottavuudesta ja niiden etiikasta?

Raaka-aineita tuottavien maiden riistoon perustuva maailmantalous kasvattaa pian nälkäpakolaisten vaelluksen niin voimalliseksi, ettei mikään linnoitus pidä sitä Euroopankaan ulkopuolella. Sama kuilu näyttää repeävän teollisuusmaiden sisällä: rikkaat rikastuvat ja valtavirrasta syrjäytyneet jäävät työttömiksi ja köyhtyvät. Jako menestyviin A-kansalaisiin ja työttömään, vähäväraiseen B-työvoimaan ja kokonaan syrjäytyneisiin C-ihmisiin alkaa olla todellisutta useissa Euroopan maissa.

Onko kassanhoitotaloudelle ja pysyvälle massatyöttömyydelle vaihtoehtoja? Onko vastaus valtion ylläpitämän hyvivointiyhteiskunnan virtaviivaistarinen, vihreä ajatus kansalaisyhteiskunnasta vai uusi uljas markkinoiden vetämä vauraus, jonka murusista riittää turvaa köyhillekin? Vaikuttaa siltä, ettei päämääristä ja vaihtoehdoista edes keskustella, mutta joka tapauksessa yhteiskunta ajaa alas sosiaalialan palveluja. Innoittaako se kirkot hoitamaan noita tehtäviä eteläeurooppalaisen subsidiariteetti-periaatteen mukaan? Onko sopeuduttava parinkymmenen prosentin työttömyyteen ja kiltisti alettava hoitaa sen seurauksia kirkkojen ja kansalaisjärjestöjen voimin? Saako esittää ihanneta täystyöllisyydestä? Onko aivan epänuudikasta puhua rekenteellisemmista pohdinnoista, -ynnistä? Onko meillä käsitystä tavoitteista, kenties ihmisarvosta, jota palvelemaan talouspolitiikassa pyritäänkin?

Työ ja työttömyys käsitteinä on otettava tarkasteltavaksi eettisenä kysymyksenä maailmantalouden, Euroopan ja maamme tilanteen valossa. Kristillinen käsitys ihmisarvosta ja kaikkien veljeydestä haastaa pohtimaan uudella tavalla palkkatyötä ja sen jakamista tekevästen kesken. Tekemätöntä työtähän on vaikka kuinka... Miten yhdistää uudella tavalla työ ja toimeentulo? Heijastavatko kansankirkkojemme seurakuntien talousratkaisut vastuuta työntekijöistä ja työpaikoista?

Seurakuntien työntekijät tietävät, että näemme ympärillämme monia seurauksia välinpitämättömyydestä ihmisarvoa kohtaan. Silmitön väkivalta perheissä, alaikäisten tekemät henkirikokset ja aikuisten miesten sotaleikit moottoripyöräklubeissa kertovat massatyöttömyyden ja leikattujen sosiaalimenojen seurauksista. Huumeongelma on maassamme suurempi kuin kukaan meistä käsittänee: väitän että jokainen teini-ikäinen on huumekaupan tarjonnan piirissä, pienimmänkin pitäjän yläasteen koulussa. Kuinka päästä käsiksi itse asiaan: perheiden epävarmuuteen tulevaisuudesta, ihmisten yleiseen turvattomuuteen ja nuorten toivottomuuteen, tyhjyyteen?

Ihmisarvo on avain suhteeseemme työhön ja sen uusjakoon. Jokaisessa ihmisessä oleva Jumalan ikoni on kristittyjen toivon perusta. Se on otettava esiin ja annettava sille kuuluva arvo, ihmisarvo. Kristus kutsuu meitä mukaan pelastustekoihin, työhön joka kantaa iankaikkista hedelmää, ihmisyyden työhön. Se työ on ulottuvillamme, se voi olla kaiken työmme ja luovuutemme sisältö. Se alkaa kohtaamisesta, lähimmäisen silmiin ja niissä aukeavaan mikrokosmokseen katsomisesta. Siellä näemme ihmisen arvon, kohtaamme Jumalan temppelissään.

"Perustus on jo laskettu, ja se on Jeesus Kristus. Muuta perustusta ei kukaan voi laskea. Rakennetaanpa tälle perustukselle kullasta, hopeasta, jalokivistä, puusta, heinistä tai oljista, aikanaan tulee ilmi, mitä kukin on saanut aikaan... Ettekö tiedä, että te olette Jumalan temppeli ja että Jumalan Henki asuu teissä?" 1.Kor. 3:11-13, 16

11.3. 1996

Kirjallisuutta

Boff, Leonardo
1983 Jesus-Christ Libérateur. Cerf.

Bulgakov, Sergius
1976 Economic Ideals. Artikkeli kirjassa A Bulgakov Anthology. Westminster Press.

Clement, Olivier
1972 Questions sur l'homme. Stock
1978 La revolte de l'Esprit. Stock
1990 Anachroniques. DDB.

Duquesne, Jacques
1994 Jesus. Desclee de Brouwer.

Florovsky, Georges
1974 Christianity and Culture. Nordland.
1976 Creation and Redemption. Nordland.

Geevarghese Mar Osthatios
1980 Theology of a Classless Society. CLS.

George, K.M. (ed.)
1983 A Dialogue Begins. CNS Press.

Harakas, Stanley S.
1983 Toward Transfigured Life. Light and Life.

Nissiotis, Nikos A.
1973 Our History - a Limitation or Creative Power? Artikkeli kirjassa Orthodoxy Life & Freedom Studion Publications.

Paulos Mar Gregorios
1980 Cosmic Man - the Divine Presence. Sophia.

Schmemann, Alexander
1974 Maailman elämän edestä. OV.

Stragorodskij, Arhiespiskop Sergij
1991 Pravoslavnoje ulsenie o spasenii. Prosvetitel

Timiadis, Emilianos
1971 Les Migrants, un defi aux eglises. Editions SOS.

Yannaras, Christos
1984 The Freedom of Morality. SVS Press.

Zizioulas, John
1983 Being as Communion. SVS Press.

Suomen evankelisluterilaisen kirkon ja Suomen ortodoksisen kirkkokunnan väliset viidennet teologiset neuvottelut 12.-13-3-1996.

HUOM! JULKISUUTEEN AIKAKSINTAAN KE 13.3. KLO 10.30

Matti Järveläinen:

TYÖ, TYÖTTÖMYYS JA IHMISARVO

Olla ainutkertainen, ja tulla sellaisena kohdelluksi, on yksi ihmisen perusunelmista. Tämä unelma transsendoi ihmispersoonan. Se tekee ihmisen - ainoana luontokappaleena - itselleen ongelmaksi.

Ihmispersoonassa on aina tuonpuoleisen 'kosketus'. Tätä havainnollistaa myös 'persoona' sanan merkitys. Per-sonare tarkoittaa läpisoivuutta, sitä, että ihminen on jonkinlainen 'sävellys'. Ihminen on musiikkia, jota lopulta joku toinen 'soittaa'.

"Joka sylkee kohti taivasta, likaa ennen pitkää omat kasvonsa." Kuvatessaan aikakautemme kriisiä arkkipiispa John Vikström pitää eräänä oleellisena piirteenä sitä, että olemme kadottamassa elämän mielekkyyden ja pyhyyden kokemuksen. Tästä aiheutuvan tyhjyyden kokemuksen häivyttämiseksi olemme ajautuneet ideologisoimaan kuluttamisen. Me emme Vikströmin mukaan kuluta vain aineellisia hyödykkeitä ja luontoa, vaan yhä enenevässä määrin myös tunteita, kokemuksia ja elämyksiä. Myös ihmissuhteista ja jopa katsomuksellisista virtauksista on tullut osin 'kulutustavaraa'. Tämän valtavan kulutuksen tuloksena on kuitenkin usein kokemus, jossa kaiken valtaansa saanut ihminen järkyttyneenä huomaa, että tämä 'kaikki' samalla on 'kaikki', mitä hänellä on. "Poissa on elämän mielekkyys, elämän syvyysulottuvuus, poissa pyhyyden ja ehdottomuuden kokemus." (Vikström)

Viime vuosien yhteiskunnallisen keskustelun perusteema on liittynyt työttömyyteen. Sen poistamista on pidetty yhteiskuntapolitiikan pääkysymyksenä. Keskusteluun on liittynyt myös se huomionarvoinen seikka, että moraaliset arvokysymykset on nähty välttämättömksi osaksi ongelmien ratkaisun keinovalikoimaa. On peräänkuulutettu arvokeskustelua - ja myös käyty sitä. Tulevaisuus antaa vastauksen kysymykseen, miten todellinen osuus käydyllä arvokeskustelulla ongelmien ratkaisuyrityksissä lopulta on ollut.

Työttömyysongelman taustalla on joka tapauksessa myös moraalisia taustaoletuksia. Ne saattavat olla tosin perin jäsentymättömiä ja vaistonvaraisia. Mutta siitä yksimielisyydestä, jolla työttömyyttä pidetään inhimillisenä onnettomuutena ja sen poistamista hyveenä, voisi päätellä, että erään moraalisen taustaoletuksen muodostaa ihmisen ainutkertaisen arvon perusväittämä.

Ihmisen ainutkertaisen ja moraalisesti kumoamattoman arvon postulaatti kuuluu yhteiskuntapolitiikan 'metatodellisuuteen', joka on osin jyrkässä ristiriidassa empiirisesti havainnoitavan

todellisuuden kanssa. Empiriassa ihmisillä näyttää todellisesti olevan erilainen arvo. Elämä ei ole tasa-arvoinen, vaan eriarvoinen. Mutta talous- ja yhteiskuntapolitiikan tavoitteasettelussa jokaisen ihmisen arvo saatetaan samanaikaisesti tunnustaa korvaamattomaksi.

Arvokysymysten osuus niissä keinovalikoimissa, joilla (esim. vientivetoinen talouskasvu, korkoelvytys, työelämän rakennemuutokset) aivan viime vuosina on ohjelmallisesti pyritty ilmaisemaan Suomen selviytymisstrategiaa, on varsin vaikeaselkoinen kysymys. Suunta, johon nyt päivänpolitiikassa ollaan kulkemassa, sisältää monia moraalisia ongelmia. Työelämän rakennemuutoksilla pyritään vapaaseen kilpailuun, jonka ajatellaan lopulta koituvan yhteiseksi hyväksi. Markkinavoimien mahdollisimman vapaa eduntavoittelu johtaa rajun ja kivuliaan muutosprosessin kautta hyvinvoinnin laajenemiseen, kannattavaan tuotantoon ja uusiin työpaikkoihin.

Tällainen 'yhteisen hyvän' ajatus johtaa moniin yhteiskuntamoraalin kannalta vaikeisiin kysymyksiin. Mikä on valtion rooli 'yhteisen hyvän' rakentajana ja huolenpitäjänä? Voiko kansalaisyhteiskunta korvata valtion sosiaaliset velvoitteet? Mitä tämä 'yhteisen hyvän' strategia merkitsee syrjäytyneiden, sairaiden ja köyhien ihmisarvolle? Onko heidän unelmillaan moraalista kantavuutta ja yhteiskuntapoliittista painoarvoa?

Luotu viljelemään ja varjelemaan

Kristillisen uskon näkökulmasta käsitys luomisesta ihmisarvon lähtökohtana on avain koko elämän tulkinnalle. Luotuna olemisesta avautuvat niin elämän ainutkertaisuus kuin sen mielekkyyskin. Luodun elämä eletään luomakunnassa, tässä maailmassa, jossa jokaisella on 'kotipaikkaoikeus' juuri luomisen perusteella. Tämä on varsinainen perusoikeus, jota ei tarvitse ansaita. Jokainen on tavallaan 'lahja' luomakunnalle. Jokaisessa asuu myös kutsu kunnioitukseen, rakkauteen ja oikeudenmukaisuuteen, joka puolestaan velvoittaa kaikkia muita.

Ihminen on "Jumalaan suhteutunut olento". (Karl Jaspers) Hän "tarvitsee Jumalaa voidakseen olla ihminen". (Friedrich Gogarten) Ihmisen elämän päätarkoitus on "antaa kunnia Jumalalle ja nauttia Hänestä iankaikkisesti". (Thomas Carlyle)

Ylläolevat sitaatit ovat eräitä vivahteita siinä kokonaiosuudessa, jonka kristillinen usko pyhään Kolmiyhteiseen Jumalaan kaiken luojana muodostaa. Ihminen on luotu Jumalan

kuvaksi (imago Dei) ja Hänen kaltaisuuteensa (similitudo Dei). Tästä syystä jumalasuhde kuuluu ihmisen olemukseen.Kirkon elämässä on kuitenkin ollut erilaisia käsityksiä siitä, millaisia johtopäätöksiä tästä ihmisen olemuspiirteestä on tehtävä suhteessa luomakuntaan, maailmaan. On voitu ajatella, että luomiseen perustuva ja lunastuksessa palautettu jumalasuhteen eheys suhteellistaa sosiaalis-yhteiskunnallisen todellisuuden siinä määrin, että ajallisen elämän kysymykset ovat jääneet lähes merkityksettömiksi jumalasuhdetta ja sielun pelastusta koskeviin kysymyksiin nähden.

Luomisuskon näkökulmasta on kuitenkin todettava, että ihmiselämän paikka on luomakunta. Samalla kun on syytä torjua niin antroposentrinen kuin kosmosentrinenkin ajattelu, tulee havaita, että ihmisen tehtävänä 'luomakunnan hallinta' on totaalisesti riippuvainen itse luomisen tarkoituksesta. Näin ihmisen suhde luomakuntaan ja hänen riippuvuutensa Luojasta ovat keskinäisessä riippuvuussuhteessa.

Prof. Timo Veijola on (Georg Pichtiin vedoten) mielenkiintoisella tavalla käsitellyt tätä riippuvuussuhdetta ja riippuvuussuhteen häiriintymisen seurauksia mm. näin: "Esiteollisessa yhteiskunnassa uskonto puhui siitä, mikä oli 'pyhää', metafysiikka siitä mikä oli 'totta', ja etiikka opetti, mikä oli 'hyvää'. Teollisessa yhteiskunnassa sen sijaan kaikkia näitä asioita alettiin tarkastella ikään kuin hyödykkeinä, joita voitiin myydä ja vaihtaa, ja ne joutuivat kysynnän ja tarjonnan lain alaisiksi. Moraalisista totuuksista tuli todella 'arvoja', jotka seuraavat muotia ja jotka noteerataan aina uudelleen yleisen mielipiteen pörssissä"

Veijola ottaa esimerkin ekologisesta kriisistä ja pyrkii osoittamaan, että ihminen ei voi loputtomasti suhteellistaa luomisen tarkoituksen 'pyhiä' arvoja. "Ihminen on luontoon sidottu olento, eikä hän voi kokonaan irrottautua siitä. Hän on osa tiettyä elämänjärjestystä, vaikka hän ei haluaisi sitä tunnustaakaan. Tähän elämänjärjestykseen kuuluu lähtemättömästi eräitä sääntöjä ja käyttäytymisnormeja, joiden alaisuuteen hänen on suostuttava, jos hän aikoo säilyä hengissä...Ihminen pystyy tietenkin arvoineen sopeutumaan aika pitkälle uusiin tilanteisiin, mutta mitä rajummin ekosysteemiä horjutetaan, sitä vaikeammaksi sopeutuminen käy ja sitä enemmän on niitä, jotka eivät sopeudu, vaan sairastuvat... Ympäristön hävittäminen on teollisuusvaltioissa edennyt jo niin pitkälle, että sopeutumismekanismit eivät enää kunnolla toimi." Kun havaitaan eettisten arvojen ekologinen kytkentä, ei ole lupa antautua sen harhakuvitelman valtaan, että ihmisellä on rajaton vapaus 'asettaa' itse omat arvonsa.

Tällainen antroposentrinen näkemys voidaan nähde sellaisen ajattelun taustalla, jossa unohdetaan, että itsensä ilmoittava ja sanallaan luova Jumala on elämän suvereeni Herra.

Jumala ei niinkään ole vastaus siihen, mitä ihminen kysyy tai unelmoi. Jumala on pikemminkin kysymys, joka lepää koko ihmiselämän yllä.

Luterilainen kutsumusetiikka

Luterilaiselle ajattelutraditiolle on tyypillistä pidättäytyä yrityksestä antaa yhteiskunnan elämää sääteleviä malleja ja normeja suoraan evankeliumin avulla. Samalla kuitenkin pidetään kiinni siitä, etteivät Jumalan lain ja evankeliumin puhuttelu, vanhurskauttaminen, usko ja rakkaus ole irrallisia ihmiselämän sosiaaliseen todellisuuteen nähden. Ihmiselämä yhteiskunnassa liittyy yhteen jumalanpalveluksen, rukouksen, sakramenttien ja koko evankeliumin julistuksen kanssa. Vanhurskauttamista ei ymmärretä yhtenä kertakaikkisena tapahtumana, vaan jatkuvana prosessina ja jokapäiväisenä koko elämän paluuna kasteen armon piiriin.

Luterilaisessa sosiaalietiikassa korostuvat luomisen tarkoituksen (luonnollisen lain), kultaisen säännön ja kohtuullisuuden (suum quique, kullekin osansa) näkökohdat. Näissä nähdään olevan oikeudenmukaisuuden ja ihmisarvoisen elämän toteutumisen edellytykset. Ne ihminen voi ymmärtää oikeiksi jo järkensä avulla, ja ne muodostavat ihmisen yksilöllisen ja yhteisöllisen kutsumuksen arvosisällön. Samalla ne luovat kristityn elämänmallin, joilla luomisen perusteella on yleisinhimillinen kantavuus.

Ihmisen Jumala- ja lähimmäissuhteiden keskinäinen vuorovaikutus merkitsee ennen muuta sitä, että kristityn 'hyvien tekojen' horisonttina on maailma. Samalla joudutaan kriittiseen dialogiin yhteiskunnan kanssa. On paljastettava yhteiselämää pirstova synti, väärät jumalat sekä vapautettava vääristä vaatimuksista ja sidottava omattunnot totuuteen.

Työ yleensä, kuten palkkatyökin, on ymmärrettävä ihmisen kutsumuksesta käsin. Kutsumuksen, työn tai palkkatyön välillä ei kulje periaatteellista rajaa.

On puhuttu paljon siitä, että työttömyyden vaikutusten kestäminen on erityisen vaikeata siksi, että erityisesti luterilaisen opetuksen vaikutuksesta työ olisi saanut arvomaailmassamme sekä liian keskeisen että liian yksipuolisen aseman. On puhuttu 'luterilaisesta työhulluudesta'.

Tässä yhteydessä haukutaan osin väärää puuta. Erityisesti yhteiskuntatieteilija Max Weber (1864-1920) on esittänyt käsityksen, että länsimainen kapitalismi vahvistui sveitsiläisen uskonpuhdistajan Jean Calvinin näkemysten avulla. Kalvinismissa - toisin kuin luterilaisuudessa - korostettiin predestinaatiota eli enneltamääräämistä. Calvinin mukaan

valinta pelastukseen kävi ilmi elämän ulkoisena menestyksenä myös taloudellisessa mielessä. Tällainen usko vaikutti luonnollisesti positiivisesti yritteliäisyyteen. Työ ymmärrettiin kuuliaisuudenosoitukseksi Jumalalle.

Luterilaisuudelle tämä ajattelu on syvästi vierasta. Luterilainen näkemys korostaa 'hyvien tekojen' suuntana maailmaa ja lähimmäistä. "Jumala ei vaadi meiltä mitään tekoa häntä itseään kohtaan, vaan ainoastaan uskoa Kristuksen kautta. Siinä on hänelle kylliksi; siten annamme hänelle kunnian sellaisena Jumalana, joka on armollinen, laupias, viisas ja totuudellinen. Sen jälkeen älä ajattele muuta kuin että teet lähimmäisellesi kuten Kristus on tehnyt sinulle. Anna kaiken työsi ja koko elämäsi olla suunnattu lähimmäiseesi." (Luther) Ihmisen kutsumus on lähimmäisen palvelemista ja yhteisen hyvän etsimistä. Kutsumuksen liikkeelle paneva voima ei ole pelastuksen varmistaminen vaan Jumalan laki, joka vaatii rakastamaan lähimmäistä niin kuin itseään.

Kutsumuksen ja palkkatyön yhteensovittaminen on nyky-yhteiskunnassa usein käytännössä vaikeata. Työ on muotoutunut paljolti osasuoritukseksi prosessissa, jonka kokonaisuuteen voi vain vähän vaikuttaa. Työ mielletään entistä enemmän toiminnaksi, jolla mahdollistetaan varsinainen oma elämä, vapaa-aika.

Tähän liittyy markkinatalouden keskeinen tekijä, kulutus, jota pyritään kasvattamaan luomalla yhä uusia tarpeita. Keskeinen väline tässä tarpeiden luomisprosessissa on mainonta. Tämä on johtanut siihen, että 'jokapäiväisen leivän', 'tarpeellisen' käsite on muuttunut ongelmalliseksi. Ongelmaa koetetaan hallita luomalla ihmisen perustarpeiden hierarkiaa, jotta kohtuullisuuden ja keskinäisen jakamisen näkökohdat voisivat edes likiarvoisesti toteutua.

Toteutumisen ongelmallisuus näkyy kulutuskilpailun tehokkuusvaatimuksen siirryttyä perustarpeiden piiriin. Peruspalvelujakin on tuotettava yhä enemmän yhä vähemmällä työvoimalla. Tulosjohtamisen periaate lapäisee nykyisin kuntien sosiaali- ja terveyspalveluja. Vapaa kilpailu, tulos- ja tehokkuusajattelu vähentävät jatkuvasti työpaikkoja. Taustalla on julkisen sektorin tuottavuuskriisi. On syntynyt ratkaisematon yhtälö, jossa yhtä aikaa pidetään kiinni saavutetuista eduista ja toisaalta työpaikkojen lisääminen estyy kustannussyistä. Tässä yhteydessä on erikseen mainittava nuorisotyöttömyys. Se on monien mielestä työelämän merkittävin yhteiskuntaeettinen ja sosiaalinen ongelma, jonka seuraukset saattavat olla arvaamattomat.

Vaikka kirkolla ei ole uskonsisällöstään käsin annettavanaan yhteiskunnallista tai talouspoliittista toimintaohjelmaa työttömyyden poistamiseksi, sen tulee tukea kaikkia, jotka

etsivät keinoja ongelmien ratkaisemiseksi. Markkinavoimien 'kemiallisesti puhdas itsekyys' ja jokaisen ihmisen oikeus tulla kunnioitetuksi ja kuulluksi ainutkertaisena olentona eivät voi toteutua yhtäaikaisesti. Ehkä meidän on tuettava sitä, mikä edistää työn uusjakoa, kehotettava vahvoja toimialoja solidaarisuuteen taantuvia kohtaan, nähtävä ympäristökysymysten työllistävät mahdollisuudet ja pyrittävä aikaansaamaan ihmisarvoinen toimeentulo palkkatyön ulkopuolella.

Ehkä kyse ei ole vain uudenlaisesta työn jakamisesta, vaan myös siitä, että työ määritellään uudessa tilanteessa uudella tavalla. Monet tekevät nytkin työtä, vaikka eivat tee palkkatyötä (esim. omaishoitajat, kotityö yleensä).